

Marian Myrcha

Terytorialny zasięg kary

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 5/1-2, 189-196

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERYTORYALNY ZASIĘG KARY *

§ 1. Dawne prawo

W dawnym prawie kanonicznym nie znajdujemy ogólnego przepisu regulującego zagadnienie terytorialnego zasięgu kary. Nie można jednak powiedzieć, że było ono jemu obce. Zasada jaką wyraża Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 2226 § 4: „*Poena reum ubique terrarum tenet, etiam resoluta jure Superioris, nisi aliud expresse caveatur*”, znana była w Kościele od najdawniejszych czasów. Wystarczy przytoczyć postanowienie synodu Antjocheńskiego z roku 341, soboru Nicejskiego z roku 325 oraz pierwszego synodu w Toledo z roku 400 odnośnie kary ekskomuniki¹. Ekskomunika wymierzona przez biskupa w jednej diecezji, obowiązuje w innych diecezjach. Podobne postanowienie w tej materii wydał papież Aleksander III (1159—1181), na trzecim soborze Laterańskim w 1179 roku. Papież poleca karać ekskomuniką za niezachowanie przepisów o pokoju bożym i o wymierzonej karze powiadomić są-

* Od Redakcji: Artykuł przewidziany do „*Prawa Kanonicznego*”, r. 1961, nr 1—4, poświęconego pamięci Prof. Dr Władysława Abrahama, z powodu ograniczonej objętości czasopisma, nie mógł być tam zamieszczony*.

¹ Por. *Conc. Antiochenum*, c. 6 — C. XI, q. 3, c. 2; *Conc. Nicaenum*, c. 5 = C. XI, q. 3, c. 73: „*Seruetur et ista sententia, ut hi, qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur...*”.

Conc. Toletanum I, c. 11-C XXIV, q. 3, c. 21; „*Si quis de potentibus clericum..., inuicem mox scripta percurrant per omnes prouinciae episcopus, et quoscumque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur ipse donec obediat, et reddat aliena*”.

siednich biskupów². Identycznie rzecz się ma z suspensą „a divinis”³ i suspensą „ab ordine”⁴. Brak ogólnego przepisu powodował niejednokrotnie powstawanie sporów wśród kano-nistów odnośnie zakresu terytorialnego niektórych kar, jak np. suspensy „a iurisdictione”. Wernz⁵ był zdania, że sus-pensa „ab officio vel beneficio” wymierzona przez biskupa ogra-niczona jest do terytorium, nad którym sprawuje on władzę, nie dotyczy ona urzędów i beneficjów jakie posiada skazany

² Por. X, I, 34 1: „...§ 1. Si quis autem treugas frangere praesumpserit, post tertiam admonitionem si non satisfecerit, suus episcopus sententiam excommunicationis dictet in eum, et scriptam vicinis episcopis annuciet, quorum nullus excommunicatum in communionem recipiat, immo scriptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem haec violare praesumpserit, ordinis sui periculo subiaceat...”.

S. C. Ep. et Regul., 15 Oct. Gasparri P., C. J. C. Fontes IV, 582, n 1340. Michiels G., *De delictis et poenis, II, De poenis in genere*, Parisiis-Tornaci-Romae-Neo Eboraci, 1961, 281; Wernz F., *Jus decretalium*, Prati 1913, VI, 173, n. 170, dop. 121; Kober F., *Der Kirchenbann*, Tübingen 1863, 186; Suarez F., *Disputationes de censuris in communi, excommunicatione, suspensione et interdicto, itemque de irregularitate*, Venetiis 1606, disp. VI, sect. 4, n. 10.

³ Por. S. C. Conc. 10 Jan. 1665, Gasparri P., C. J. C. Fontes, V, 353, n. 2793: „1. An Clericus passus sententiam suspensionis a divinis in una Dioecesi, possit, nulla obtenta absolutione, admitti ad celebrationem ab Ordinario alterius Dioecesis, Congregatio Concilii ad 1. censuit: non posse admitti”.

⁴ Por. S. C. Conc., 17 Febr. 1674, Gasparri P., C. J. C. Fontes, V, 371, 372, n. 2833: „...suspendit Episcopus ab exercitio in Dioecesi. quoad exercitia peregerint... An taliter suspensis possint Regulares exempti permittre celebrationem in eorum ecclesiis. Sacra etc. respondit: Negative”.

Odnosnie suspensy por. Kober P., *Die Suspension*, Tübingen 1862, 89 sq.; Suarez F., *De censuris*, disp. XXVI, 1, n. 9—12; disp. XXVII, sect. 1, n. 17—21, Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 215, n. 208, dop. 405; Lega M., *De delictis et poenis*, Romae 1910, 258, n. 191; D'Annibale J., *Summula theologiae moralis*, I, tract. VI, *De delictis, poenis et censuris*, ed. 5, Romae 1908, n. 382, dop. 35; Ballerini-Palmieri, *Opus theologicum morale*, Prati 1889, VII, n. 346; Cappello F., *De censuris*, ed. 4, Romae-Taurini 1950, n. 502, ad. 15.

⁵ Por. Michiels G., *De delictis et poenis*, II, 282; Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 214, 215, n. 208;

w innej diecezji; nie ma znaczenia, czy wymiar tej kary nastąpił na podstawie prawa powszechnego, czy diecezjalnego (partykularnego). Pogląd ten podzielali: D'Annibale, Ballerini-Palmieri⁶. Zdaniem tych autorów przyznanie mocy wiążącej omawianej karze na terenie innej diecezji byłoby równoznaczne z ulegalizowaniem zakłócenia porządku jurysdykcyjnego, co jest sprzeczne z wolą prawodawcy. Ballerini-Palmieri na poparcie swej tezy przytacza odpowiedź św. Kongregacji Biskupów i Zakonników, w myśl której zakonnik suspendowany przez przełożonego w sprawach słuchania spowiedzi osób świeckich, ważnie udziela rozgrzeszenia, jeżeli posiada jurysdykcję do słuchania spowiedzi od ordynariusza. Aczkolwiek odpowiedź dotyczy jurysdykcji zakresu wewnętrznego, to jednakże z uwagi na to, że przedmiotem suspensy są oba zakresy, zasada, na której oparta została powyższa wypowiedź, dotyczy zakresu zewnętrznego. Lega⁷ podzielał ten pogląd częściowo i ograniczał moc wiążącą suspensy „ab beneficio” do terytorium diecezji, nadawał zakres powszechności suspensie „ab officio”, co spotkało się z krytyką Wernza⁸. Thesaurus, Suarez⁹, mniemali, że powyższa suspensa dotyczy nie urzędów i beneficjów w innej diecezji, lecz skazanego, nad którym sprawuje władzę. Dodaje tenże autor, że w praktyce przyjęte jest, że suspensa nie rozciąga się na beneficja w innej diecezji, chyba że wyraźnie będzie to zaznaczone w wyroku.

§ 2. Kodeks prawa kanonicznego

Kanon 2226 § 4. „*Poena reum ubique terrarum tenet, etiam resoluta jure Superioris, nisi aliud expresse caveatur*”.

Kara prawomocnie nałożona lub zaciągnięta wiąże skazanego

⁶ Por. D'Annibale J., *Summula*, I, n. 382, dop. 35; n. 384; Ballerini-Palmieri, *Opus theol. morale*, VII, n. 502.

⁷ Por. Lega M., *De delictis et poenis*, Romae 1910, 259, n. 192.

⁸ Por. Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 215, dop. 405.

⁹ Por. Thesaurus C., *De poenis eccl.*, I, c. 26; Suarez F., *De censuris*, disp. XXVII, sect. 1, 17—21.

w całym Kościele chociażby przełożony, który ją wymierzył, miał władzę terytorialnie ograniczoną i nie ustaje, chociażby przełożony utracił władzę.

I. Z a s a d a

W zasadzie kara wymierzona lub zaciągnięta obowiązuje skazanego w całym Kościele. Powyższą zasadę prawodawca wyraża w słowach: „*Poena reum ubique terrarum tenet*”.

Zasada ta dotyczy nie tylko kar, których moc wiążąca z istoty swej jest wiążącą w całym Kościele, np. suspensa „ab ordine” lub kar, przy wymiarze których przełożony wyraźnie postawił ten warunek, ale w ogóle wszystkich kar, do których nie została dołączona klauzula ograniczająca ich moc do ściśle określonego terytorium¹⁰.

Prawodawca używa wyrażenia ogólnego — kara (poena); wynika stąd, że omawiana zasada dotyczy wszystkich kar, a więc odwetowych i cenzur, wymierzonych przez przełożonego, którego jurysdykcja rozciąga się na cały Kościół, np. papieża lub kurii rzymskiej, jak też przez przełożonego, którego władza karania ograniczona jest do pewnego terytorium lub osób, np. biskupa, generała w zakonach wyjętych, a także sędziego. Nie ma znaczenia także fakt, na podstawie jakiej ustawy nastąpił wymiar kary, czy z powodu naruszenia prawa powszechnego, czy partykularnego lub nakazu karnego; dotyczy to także partykularnych ustaw karnych, które są „*plene vel minus plene territoriales*”, np. gdy podróżny pogwałci karne prawo partykularne, które jest „*ordini publici consulens*”. Nie ma także znaczenia i sposób wymiaru kar, a więc omawia-

¹⁰ Por. Michiels G., *De delictis et poenis*, II, 276—282; Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 214, n. 208; Lega M., *De delictis et poenis*, n. 163, 164, n. 192; Hilarius a Sexten, *De censuris*, 73, 74; The-saurus C., *De poenis eccl.*, P. I, c. 26; Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, n. 1715; Cappello F., *De censuris*, n. 502, ad 15; Salucci R., *Il diritto penale secondo il Codice di diritto canonico*, Subiaco 1926—1930, I, 131, 132; Roberti F., *De delictis et poenis*, Romae 1930, I, 85, n. 60.

na zasada dotyczy sądowego, karno-administracyjnego wymiaru kar oraz zaciągnięcia tychże mocą samej ustawy.

„*Reum ubique terrarum tenet*”. Wyrażenie to wskazuje na zakres kary, jakim jest cały katolicki świat. Kara posiada charakter personalny i wobec tego wywołuje ona swe skutki wszędzie, gdzie znajduje się skazany, który musi się jej podporządkować, chyba że będą zachodziły przyczyny przewidziane w kanonie 2232 § 1, jeśli jest to kara „*latae sententiae*”. Obowiązek podporządkowania się karze ciąży na sprawcy tak długo, dopóki nie nastąpi wygaśnięcie tejże przez odcierpienie, darowanie, absolucję, lub przedawnienie. Kanon 2226 § 4 dotyczy kar wymierzonych lub zaciągniętych, a nie zagrożenia karnego, jak sądzi *Coronata*¹¹.

Uzasadnienie jest tu proste. Zakres mocy obowiązującej kary jest taki, jaki wyznacza prawodawca dla ustawy karnej, którą narusza sprawca. Powszechne prawo karne obowiązuje w całym katolickim świecie, wobec tego i kara wymierzona, czy zaciągnięta za sprzeniewierzenie się temu prawu ma moc wiążącą w całym Kościele. Nie ma znaczenia fakt, kto dokonał wymiaru kary, czy przełożony, którego władza rozciąga się na cały świat, czy przełożony, którego władza jest terytorialnie ograniczona, ponieważ moc wiążąca kary zależy od woli i władzy prawodawcy, a nie od woli i władzy sędziego, czy niższego przełożonego, aplikującego karę.

Oдноśnie kary wymierzonej czy zaciągniętej za naruszenie partykularnej ustawy personalnej, czy szczegółowego nakazu, racji dopatrywać się należy w charakterze tych ustaw: są one personalne, a wobec tego i kara posiada tę samą cechę i wiąże sprawcę wszędzie.

Co się tyczy kar wymierzonych czy zaciągniętych mocą partykularnego prawa karnego lub nakazu terytorialnego, to jest ustaw lub nakazów obowiązujących na ściśle określonym tery-

¹¹ Nie ściśle wyraża się *Coronata* M. C. A. *Institutiones iuris canonici*, IV, 119, n. 1715; „*Agitur hic de poena iam contracta, aut etiam de poena latae vel ferendae sententiae nondum contracta, at quae lata sit ad modum praecepti particularis, servata forma c. 24, aut etiam lata per legem particularem personalem aut per legem cuius transgressio in proprio territorio nocet*”.

torium, to sprawa jest nieco trudniejsza. Wielu autorów powszechną moc wiążącą kar w tym wypadku upatrywało w ich istocie, mianowicie, że każda kara, bez względu na to mocą jakiego prawa została wymierzona, obowiązuje w całym Kościele, ponieważ wymiar jej nastąpił powagą całego Kościoła¹² lub, że moc swoją czerpie z prawa kanonicznego, które obowiązuje w całym Kościele¹³, albo że ustanowienie i wymiar tychże dokonany został w imieniu i powagą całego Kościoła¹⁴.

Teoretycznie rzecz biorąc powyższe argumenty nie są przekonywujące i zakres obowiązywania kar powinien być taki, jaki posiadają ustawy przewidujące powyższe kary. Wypływa to z istoty kary rozpatrywanej samej w sobie¹⁵.

Jeżeli prawodawca w kanonie 2226 § 4 postanawia inaczej, mianowicie że obowiązują one w całym Kościele to racji takiego zarządzenia dopatrywać się możemy jedynie w woli prawodawcy. Prawodawca żąda by wymieniona zasada dotyczyła wszystkich kar, bez względu na to z jakiego źródła one wywodzić się będą. Racji takiego postanowienia prawodawcy do-

¹² Por. Michiels G., *De delictis et poenis*, II, 283—284; Suarez F., *De censuris*, disp. VI, sect. 4, n. 9; disp. XXVI, sect. 1, n. 11;

¹³ Por. D'Annibale J., *Summula*, I, n. 331;

¹⁴ Por. Kóter F., *Die Suspension*, 89, 90;

¹⁵ Por. Michiels G., *De delictis et poenis*, II, 284; Wernz F., *Jus decretalium*, VI, 215, dop. 405; Roberti F., *De delictis et poenis*, I, pars II, 472, n. 377; Hollweck J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz 1899, 133, dop. 9; Lega M., *De delictis et poenis*, 259, n. 192; Ballerini-Palmiéri, *Opus theol. morale*, VII, n. 502; D'Annibale J., *Summula*, I, n. 382, dop. 35; Chelodi J., *Jus poenale*, n. 42; Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 244, dop. 2, 3, 119; n. 1715; Kober F., *Der Kirchenbann*, 186 sq; *Die Suspension*, 89 sq, Sole J., *De delictis et poenis*, 110; Eichmann E., *Das Strafrecht des Codex J. C.*, 67, § 12, ad. 4; Vermeersch-Creusen, *Epitome*, III, n. 419; Cappello F., *De censuris*, n. 502, ad 15; Augustine Ch., *Commentary*, VIII, 229; Reiner E., *Suspension of clerics*, Washington 1937, 109, sq; Roberti R., *An poena suspensionis vigeat extra territorium Superioris eam infligentis*, Apollinaris, 11, 1938, 131—134; Canestri A., *De lege cum sanctione poenali lata in peregrinos*, Apollinaris, 7, 1934, 97—102; Salucci R., *Il diritto penale secondo il Codice di diritto canonico*, Subiaco 1926—1930, I, 131—132; Woywod St., *A practical Commentary on the Codex of Canon Law*, II, New York 1949, n. 2065.

patrywać się należy w celu, jaki ma osiągnąć kara. Celem kary jest przywrócenie porządku społecznego i poprawa przestępcy. Często cel ten nie mógł by być osiągnięty, gdyby zakres mocy kary ograniczony był do terytorium ściśle określonego. Sprawca, przez opuszczenie miejsca, w którym popełnił przestępstwo lub przez zmianę miejsca zamieszkania, uniknąłby skutków kary i przez to uniemożliwiłby osiągnięcie celu tejże, wyznaczonego przez prawodawcę w kanonie 2215. Przepis kanonu 2226 § 4 odpowiada także strukturze Kościoła, gdzie niżsi przełożeni wykonują swoją władzę karania w zależności i w granicach wyznaczonych im przez najwyższego prawodawcę. Stąd ich zarządzenia są legalne i powinny być respektowane wszędzie¹⁶.

II. Wyjątek

Zasada wyżej wymieniona nie jest bezwzględna. Prawodawca przewiduje od niej wyjątek wyrażając to w słowach: „*nisi aliud expresse caveatur*”. Z kanonu 2226 § 4 wynika: ażeby kara mogła być ograniczona do pewnego terytorium, musi to być wyraźnie zaznaczone bądź to w samej ustawie, bądź w wyroku lub dekrete, w czasie aplikowania ustawy. W pierwszym wypadku dokonać tego może wyłącznie prawodawca, w drugim — prawodawca i to w odniesieniu do wszystkich kar, ponieważ to leży w jego kompetencji oraz sędziowie i niżsi przełożeni, którym przysługuje władza karania w konkretnym wypadku i przy zaistnieniu warunków przewidzianych w kanonie 2223, § 3, 3-o, to jest, gdy zachodzą okoliczności uprawniające do złagodzenia kary. Ograniczenie mocy obowiązującej kary do pewnego terytorium jest jej złagodzeniem, ponieważ w zasadzie kara ma obowiązywać w całym Kościele.

Wyrażenie „*nisi aliud expresse caveatur*” wskazuje, że do zaistnienia powyższego wyjątku nie wystarczy, ażeby zakres terytorialny był naturalnym następstwem władzy karzącej lub samej kary, np. *suspensa* „*a iurisdictione*” wymierzona przez ordynariusza, jak ongiś mniemał Wernz, Ballerini-

¹⁶ Por. Michiels G., *De delictis et poenis*, II, 285, 286;

Palmieri¹⁷ i inni, a dzisiaj wypowiadają ten pogląd: Cappello, Coronata, Salucci¹⁸, lecz zawsze konieczna jest wyraźna wzmianka bądź to w samej ustawie, bądź w wyroku skazującym, jak było już powiedziane. Racja jest w tym, że wyraźną wolą prawodawcy jest, ażeby kara miała charakter powszechny, to jest obowiązywała w całym Kościele, nie tylko wtedy gdy została wymierzona na podstawie prawa powszechnego, obowiązującego w całym Kościele, lecz także i mocą prawa partykularnego.

¹⁷ Wernz F., *Jus decretatum*, VI, 215, n. 208, dop. 405; Ballerini-Palmieri, *Opus theol. mor.*, VII, n. 502;

¹⁸ For. Cappello F., *De censuris*, 408, n. 502, ad 15; „Suspensio ab ordine tenet ubique clericum suspensum; contra suspensio a iurisdictione extra territorium eam ferentis non tenet (can. 2281, 2282); Coronata M. C. A., *Institutiones iuris canonici*, IV, 119, n. 1715: „suspensus... a confessionibus ab uno Ordinario potest confessiones audire in territorio alius Ordinarii, facultate ab Ordinario loci obtenta; non item si suspensus sit a Sancta Sede”; Salucci R., *Il diritto penale secondo il Codice di diritto canonico*, I, 131, 132; D’Annibale J., *Summula*, I, n. 380;